

Ք Ս Ա Ն Ե Օ Թ Ե Ր Ո Ր Դ Տ Ա Ր Ի

ՄԱՍԻՍ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի, կես տարվան 6 ռուբ.
Առանձին համարները 5 կոպեկով.

Թիֆլիսում գրվում են միմյանիս խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցեն. Тифлисъ, Редакция „Масакъ“.
Կամ Tiflis, Rédaction „Mschak“.

Տ է Լ Է Ք Օ Ն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և տօն օրերէն)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւններ չափար վճարում են
խրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ.

Տ է Լ Է Ք Օ Ն № 253.

Հ ի Մ Ն Ա Գ Ի Ր Գ Ր Ի Գ Ո Ր Ա Ր Ծ Ր Ո Ւ Ն Ի

Թիֆլիսում հրատարակվող
«Աղբիւր», Кавказское Сельское Хозяйство, «Կալախ», «Մախա», «Новое Обозрѣніе», «Տարազ»
«Тифлисскай Листокъ», «Յուրիս Պարսկի» և «Ջէլի»

Լրագիրներ և ամսագիրներ նախաձեռնող և ամբ.
վաղը, չորեքշաբթի, մայիսի 26-ին, առաւօտեան 11 ժամին, Քաղվեթի ս. Գէորգ եկեղե-
ցում կատարվելու է

ռ ու ս ա ջ մ ե ծ բ ա ն ա ս տ եղ ծ

Ա Լ Է Ք Ս Ա Ն Ե Օ Թ Ե Ր Ո Ր Դ Տ Ա Ր Ի

Պ Ո Ւ Ծ Կ Ի Ն Ի

ՀՈՐԵՀԱՆԳԻՍՏԸ

Ն ու ն է Մ է Լ Է Ք - Փ ա ր ա ա դ ա ն ե ա ն, ս ր տ ի ց ա ո ջ յ ա յ տ ն ե լ ով ի ր ա ն մ ա ռ ա ն ա լ ի հ օ ր՝

Ծ Ղ Ա Լ Ո Բ Թ Ո Վ Հ Ա Ն Ն Ի Ս Ե Ա Ն Ղ Ո Ր Ղ Ա Ն Ե Ա Ն Ց Ի

մահը, խնդրում է ազգականներին և ծանօթներին շնորհ բերել յուզարկաւորութեանը, կի-
րակի օր, մայիսի 30-ին, առաւօտեան 10 ժամին, իր սեփական տնից, Սօյուզակում, Նա-
գորնայա փողոց № 8, դէպի Մոդեռն ս. Գէորգ եկեղեցին:

Ամբիճը լինելու է ուրբաթ և չարաթ, 7 1/2 ժամին երեկոյեան: (Հ. Շ.) 1—2

ԲՈՎԱՆԳԱՎՈՒԹԻՒՆ

Պուշկինի յօդուեանը.— Ներքին Տեսութիւն.
Իրաւաբաններն օգնելու ֆոնդ. Մատենագրութիւն.
Բազուի նաւթարդիւնաբերողները XIII ժողովը.
Բատրոն և երաժշտութիւն. Ներքին լուրեր.—
ԱՐՏԱԳԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ.— Նամակ Պարսկաստա-
նից. Արտաքին լուրեր.— ԽԱՌՆ ԼՈՒԻՐԵՐ.— Հե-
րոստիան.— ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.— ԲԱ-
ՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Պուշկին:

ՊՈՒՇԿԻՆԻ ՅՕՐԵՀԱՆԳԻՍՏԸ

Պուշկինի յօդուեանը մի խոշոր հասարա-
կական և գրական երեւոյթ է Ռուսաստա-
նում: Ընդարձակ կայսրութեան ամենա-
հեռաւոր անկիւնները միացած են այսօր

Բ Ա Ն Ա Ս Ի Ր Ա Կ Ա Ն

ՊՈՒՇԿԻՆ

Այսօրվայ Պուշկինեան տօնախմբութիւնները
բացառիկ բնաւորութիւն են կրում: Շատ քիչ է
պատահել, որ հանրային զգացմունքը այսպէս
արծարծված լինէր որ և է մասնաւոր անձնաւորու-
թեան, առանձին անհատի քաղաքակրթական գոր-
ծունէութեան յիշատակին: Այն էլ պէտք է ասել,
որ ռուսաց կեանքը դեռ այնպէս մանուկ է, որ
նոր է առաջ բերում անհատական գործիչներ.
մինչև այժմ էլ հասարակական առաջադիմու-
թեան աշխույթները ծանրանում է ոչ թէ ա-
ռանձին քաղաքացիների, այլ պետութեան վրա
և պետական ծառայութիւնը կլանում է ազգի
լաւագոյն ոյժերը: Տօնելով Պուշկինի ծննդեան
հարւելամեակը, ռուս հասարակութիւնը իսկա-
պէս տօնում է և անհատականութեան առաջին
անգամ արթնանալը իր մէջ: Պուշկինը ոչ նոր
երկիրներ է նուաճել իր հայրենիքի համար, ոչ
էլ նոր ուղղութիւն է տուել նրա վարչական
կամ դատաստանական կեանքին. նա միշտ եղել
է միայն գրականագէտ և միայն բանաստեղծ,
բայց սրբալի բանաստեղծ:

Կարգալով նրա նոյն իսկ պատանեկա-
կան ոտանավորները, ապաւո՛ մնում են
նրա երևակայութեան վառ ոյժի, զգացմուն-
քի անկեղծ խորութեան և լեզուի շոյիչ
հնչունութեան վրա: Նրա տաղանդի փայլը չը-
լացրեց հասակակից ընկերներին, որոնցից շա-
տեղ իրանք էլ երազում էին ապագայ բա-
նաստեղծական փառքի մասին: Առանց նա-

ռուսաց մեծ բանաստեղծի հարկւրամայ
յօդուեանի հանդիսակատարութեամբ: Իր
չքեղութեամբ և ընդարձակութեամբ դա
Ռուսաստանի գրական աշխարհում դեռ
չը տեսնված մի դէպք է, իսկ գրական
գործողի համար՝ մի հաւասարը չունեցած
փառաբանական հանդէս:

Պուշկինի ներկայ յօդուեանը ռուսաց
գեղեցիկ գրականութեան քաղաքացիու-
թեան տօնն է, նրա գրական հասունու-
թեան առաջին նշաններից մէկը: Պուշկին-
ը, իբրև առաջին մեծ բանաստեղծ,
հանդէս է դալիս նաև իբրև առաջին ռուս
գրողը, որ գրելու և ստեղծագործութեան
մէջ տեսնում էր իր կոչումը, իր իդէալ-
ների իրագործումը, իր ուրախութիւնը և

խանձի նրա ընկեր բանաստեղծ Իլլիչեւսկին
լիցէյից գրած մի նամակի մէջ բացադաշնում
է Պուշկինի մասին. «Աստուած տալ նրան ա-
շխույթութիւն—նրա փառքի շողերը կարացողն
և նրա ընկերները մէջը— և այս գրում էր նա,
որին ընկերները համարում էին Պուշկինի ա-
խոյեան բանաստեղծութեան մէջ:

Արդէն հռչակ վայելող ռուս բանաստեղծ-
ները, Պուշկինի առաջին գրութեանը ե-
րեւոյն պէս, իրանց՝ նրանց յաղթված
հրատարակեցին: Դերձովինը գուշակում էր.
«Շուտով կերևալ աշխարհին երկրորդ Դեր-
ժովին, որը արդէն լիցէյում գերադա-
ցել է բոլոր գրողներին»: Բնութիւնը շատ
քիչ էր և երես տալիս, բաժին հանելով գեղա-
րուեստագիտական այնպիսի նուրբ զգացմունք
և ստեղծագործական այնպիսի շուրջ ընդունա-
կութիւն, ինչպիսին ունէր Պուշկինը: Ե՛նե-
րաջակութեան մէջ իմ արդեանքն էր անտա-
նի ստափիւնը կամ կատաղի հողմը, կամ
մշահաւի կայտառ երգը, կամ ծովի գիւղերային
խուլ ժողովը, կամ յամբարան գետակի շունչը:
Անձնական բոլոր տալարութիւններն ու մրտ-
քերը նրա գրչի տակ ստանում էին կոկիկ ոտա-
նաւորների ձև և նոյն իսկ հեշտանքը կորցնում
էր իր գարշական բնաւորութիւնը, ենթարկվե-
լով նրա գեղարուեստագիտակ մշակման: Տա-
րիներով տաղանդը աւելի զարգանում էր: Պուշ-
կինը անցնում էր իր ներքին կեանքի նկարագ-
րութիւնից արտաքին կեանքին, դառնում էր
աւելի օրեկալի, նրա ստեղծագործութիւնների
մէջ քնարերգութիւնը տեղի էր տալիս վէպին
և դրամային: Սեփական հոգու վարպետ նկա-
րիչը դառաւ նորնչափ և մինչև անգամ աւելի
վարպետ նկարիչ ուրիշների հոգեկան շարժու-
մերի: Ե՛նթէ գլուխթիւն չունենային անգղիական
բանաստեղծի (Բայրօնի) ստեղծագործութիւն-

իր փառքը: Նա վճռական և խոր ազդե-
ցութիւն գործեց ռուս գրականութեան
վրա այս դարի սկզբում և որոշեց այն ու-
ղին, որով պէտք է ընթանար և ընթա-
նաւ բանաստեղծական գրականութեան և
գեղարուեստի զարգացումը:

Մինչև Պուշկին ռուսաց գրականութիւն
համարեալ էր կար: Նրանու և արհեստա-
կան գրութեանը, կեղծ կլասիքական նը-
մանողութիւններ՝ ահա այն ժամանակվայ
գրականութեան ամբողջ պարունակու-
թիւնը: Պուշկին առաջին եղաւ, որ մրտ-
քեց հարազատ զգացմունք, բնական ա-
նեղծ վերաբերմունք, որ երգեց մարդկա-
յին վիշտ և ուրախութիւնը, հրճուանքը,
սէրը, կարօտը, տենչանքը, իղձը, մի խօս-
քով՝ զգացմունքներ ի կրել ընդար-
ձակ աշխարհը: Պուշկինը առաջինը օգտ-
վեց ժողովրդական ստեղծագործու-
թեան առատ շտեմարանից և իր հայրենի
երկրի ժողովրդի երեւակայութեան ար-
դիւնքը վերաբողոքեց գեղեցիկ, բանաս-
տեղծական պատկերների և պօսեմաների:
Նա ստեղծեց ռուսաց նորագոյն բանաս-
տեղծական խօսքին տալ երաժշտականու-
թիւն, նրբութիւն, գեղեցկութիւն և ոտա-
նաւոր գրութեան չեղած թիւթեւութիւն
և սահունութիւն: Արարւնակելով իր գը-
րութեանը մէջ բազմաթիւ թեմաներ
ընդող մշակութեամբ—նա ներկայանում
է իբրև գեղարուեստագէտ ընդարձակ ըմ-
բռնողութեամբ: Ճիշդ է, իբրև եւրօպա-
կան բանաստեղծ նա յեղափոխական դեր
չը կատարեց համաշխարհային գրականու-
թեան մէջ, բայց նա մեծապէս հարստաց-
րեց այդ գրականութիւնը, ներկայացնելով
ռուս ժողովրդական ոգու արտայայտու-
թիւնների մի ամբողջ աշխարհ:

Պուշկին միևնոյն ժամանակ հանդիսա-
նում է և լաւագոյն եւրօպական բանաս-
տեղծների, օրինակ Բայրօնի և ուրիշների,
գեղեցիկ գնահատողը, հասկացողը և նը-
րանց ստեղծագործութիւնների իւրացնողը:

Ներքին Պուշկինը կը հրատարակվէր մեր ժամ-
նակի առաջին բանաստեղծ—այսպէս է խօ-
սում նրա տաղանդի ոյժի մասին մահագոյժի
մէջ լեհացի բանաստեղծ Միցկիւվիչը չը նայելով
որ նրանց ուղիները արդէն բաժանվել էին մի-
մեանցից:

Ժամանակակից ռուսները առաջին անգամ
միայն Պուշկինի ոտանավորներում գտան հե-
ղինակի ամբողջ կեանքի արտայայտութիւնը
բանաստեղծութեան մէջ: Նրա ամեն տղը ան-
հատական կնիք է կրում, ամեն բառի մէջ երե-
ւում է Պուշկինը իր յափշտակվող, անզուսպ,
կրքոտ և մի և նոյն ժամանակ կանացի-ընդոյ
բնաւորութեամբ: Իր բոլոր երկրային ուրախու-
թիւններն ու վշտերը մտքեղ է նա իր ստեղ-
ծագործութիւնների մէջ, և նրա պատկերը կեն-
դանի կանգնում է ընթերցողների աչքի առաջ:
Պուշկինը դառնում էր հարազատ ամեն մի
զգայուն և տպաւորվող հոգու համար: Փրան-
սիական մեծ յեղափոխութեան աղղեցութեան
տակ, որի շնորհիւ մի որ և է անշայտ կօրսիկա-
ցի կարողացաւ բարձրանալ կայսերական դահլ
և բաժանձ կերպով տնօրինել ամբողջ եւրօպայի
բախտը,—այդպիսի մի ժամանակ ամեն տեղ
սկսեց գլուխ բարձրացնել անձնաւորութիւնը և
ձգտել ինքնօրինակ կեանքի: Ռուսաստանի երե-
ւոտագրութիւնն էլ արթնացաւ: Իրեքօգովի
պէս մարդիկ կ'ուժ մտղարանով հալածում են
Պուշկինը, որոնք իրանց կարծիքները քաղում էին
պապների լրագիրներից և չէին համարձակվում
ունենալ սեփական համոզմունքներ: Պուշկին
դիտէր ապրել իր սեփական կեանքով: Դեռ ի-
նչոյն նա չարաճճի մէջն էր. ռուսում աւարտե-
լու յետոյ նա այնպէս անձատուր եղաւ զուար-
ձութիւններին, որ երեք տարվայ ընթացքում
երեք անգամ մերժ ի մահ հիւանդացաւ: Յետոյ
աքորանքի մէջ, հարաւում, նա աւելի ևս ցոյց

Պուշկինի ժամանակ դեռ չէր մշակվել
հասարակական գործողի և քաղաքացու դէմ-
քը, դեռ հանդէս չէր եկել հասարակական
լայն իդէալներ որոնողի տիպը: Ուստի և
նրա գրութեանը մէջ դժգոհ անձնաւո-
րութիւնները, որոնք ողիները դեռ անո-
րոշ արտայայտութիւն ունեն. նրա Նիքթոն
«Գնչուներ» մէջ է որոնում ցաւած սրտին
սփոփանք, միւս հերոսները բայրօնիով
մէջ և այլն: Այդ հանգամանքը առիթ
տուեց վաթսուական թականների գրող-
ներին նուազեցնել Պուշկինի նշանակու-
թիւնը. բայց դա ժամանակների պա-
հանջների փոփոխութեան հարց էր. իսկ
Պուշկինի պատմական նշանակութիւնը մնաց
անխախտելի և անուրանալի:

Պուշկինը առանց ազդեցութեան չէ
մնացել և հայոց բանաստեղծական գրա-
կանութեան վրա: Մեր ռուսահայ բա-
նաստեղծները զարգացրել են իրանց գրչը
և մշակել են իրանց ստեղծագործութիւն-
ները, լինելով նոյն հոսանքի մէջ, որ ա-
ռաջ էր բերել Պուշկին ռուս գրականու-
թեան մէջ: Մեր ինտելիգենտ դասակարգը,
զարդոյական նստարաններից ծանօթնա-
լով Պուշկինի հետ, իրան համար անկատե-
լի կերպով կրթվել է Պուշկինի ստեղծա-
գործութիւնների ազդեցութեան տակ:

Այսօր, ռուսաց մեծ բանաստեղծի
ծննդեան հարկւրամայ յօդուեան օրը միա-
նում ենք և մենք այն հանդիսաւոր տօնին, որ
կատարում է ռուս ժողովուրդը, յայտնելով
մեր խորին յարգանքը դէպի բանաստեղծի
յիշատակը և փառաբանելով այն խոշոր գոր-
ծը, որ նա թողել է իբրև թանկագին
ժառանգութիւն մայրենի գրականութեան
համար:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԳՐԱԾԱՐԱՆԵՐԻՆ ՕԳՆԵԼՈՒ ՖՕՆԻ

Մայիսի 20-ին, Թիֆլիսի պարբերական հրա-
տարակութիւնների խմբագիրները մի խոր-

էր տալիս անհամարձեք դէպի ընդունված աշ-
խարհիկ կարգը: Նա ուրախանում էր, երբ կա-
րողանում էր իր կողմութեամբ, ամեն օրպէ
մենամարտութեան հրախրելու կամ սրախօսու-
թիւն անելու պատրաստակցութեամբ սարսափ
ազդել պատշաճաւորութեան երկպազու հասարա-
կութեան վրա: Այս ձևով էր արտայայտվում
դարերի ընթացքում Ռուսաստանում ծնված
անձնաւորութեան ձգտումը դէպի ազատ, ան-
կախ կեանքը: Պուշկինի առաջին շրջանի ստեղ-
ծագործութիւնների մէջ, մինչև 1825 թ. վերջը,
լսվում էր այս բողոքը հասարակական կենցաղի
սահմանափակող պայմանների դէմ: «Ե՛նթէ դի-
տենայիր,—ասում է նրա հերոսը «Գնչուներ»
մէջ,—եթէ երևակայէիր խեղդիչ թաղանթների
ստրկութիւնը: Այնտեղ մարդիկ ամաչում են
սիրուց, միտքը հալածում են, վաճառք են հա-
նում ազատութիւնը, կուռքերի առաջ գլուխնե-
րը խոնարհում են և փող ու շղթաներ են աղեր-
սում: Ուղիղ է, այստեղ հնչում է Բայրօնի ազ-
ղեցութիւնը, բայց չէ որ անդիլական բանա-
ստեղծով էլ Պուշկին յափշտակվեց միայն նրա
համար, որ լսվում էր նրա պօզիւլայի մէջ ան-
հատականութեան ձիւնը:

Ներկայագրութիւնը սիրում էր Պուշկինին
հենց այս՝ անհատական ազատութեան քա-
րողի համար: Հալածանքներից յորձան, նա
արդէն սկսում էր մտածել՝ արդե՞ք աւե-
լի լաւ չէր լինի երգել միայն սէրն ու խա-
ղաղ զուարճութիւնները: Բայց «Կործողի արտուն-
ջը» (Андрей Шенье) դէմ նա ասում էր. «Ո՛հ, ո՛չ,
հպարտացիր և ուրախացիր, պօզու. դու հնազանդ
գլուխը չը խոնարհեցիր մեր տարիները խայտա-
ռակութեան առաջ. դու արհամարհեցիր հօր
թշնամուն, քո ջանք սպառնալի բողոքաւորով
անեղ լոյսով լուսաւորեց անարգ կառավարիչ-
ների խորհուրդը, քո խարաղանքը հասաւ նրանց,

հրդակցութիւն կազմեցին՝ Պուշկինի հարկեր-
ամեայ յօրհանարան մասնակցելու եղանակի
մասին, և ի միջի այլոց որոշեցին՝ հիմնել
գրաւարներ ինչ օգնելու համար նը-
պաստաւ մացոյց մի ֆօնդ: Մեծ բանա-
ստեղծի յիշատակը յարգելու համար խմբագիր-
ների կողմից արտայայտված այս ցանկութիւնը
թէ նպատակադարձ և թէ բուն մարդասիրա-
կան գործ է: Սթէ մենք նկարագրենք գրաւար-
ներին, տպագրութեան այդ չարքաշ աշխատաւոր-
ների կեանքը՝ ընթերցողները կարող են ստակալ,
միայն այսքանը կանենք, որ ոչ մի արհեստ այն-
քան տանջող, այնքան ֆիզիկական քայքայող չէ,
որքան գրաւարութիւնը: Այս որոշման նրանք
կապված են գրականութեան զարգացման և
ընթերցանութեան տարածման գործի հետ, ուս-
տի նրանց վրա հող տանելու գործը ուղղակի
ընկնում է մամուլի ներկայացուցիչների վրա:

Ճակատագրական դառն վիճակին ենթարկված
այդ թշուառ արարածներից շատերը արդէն
աշխատելու անընդունակ են դառնում դեռ ի-
րանց երիտասարդ հասակում: Նրանց մեծ տոկոսը
մեռնում է թոքախտով դեռ իրանց կեանքի
գարունը: շատերը զրկվում են աչքի լոյսից,
ենթարկվում են ոտների ուռուցքի և աւելի եր-
կար աշխատողները ստանում են ձեռքերի դող-
դողոց: Այս բոլորի պատճառը տպարանական
թունաւոր օդն է և կանգնած դրութեամբ ծանր
աշխատանքը: Մտէք դուք առաւօտեան որ և
է տպարան և դուք կը հանդիպէք կարծես դե-
րեզմանից դուրս եկած շարժուն դիակների: շա-
տերը նրանցից նիւթալիւծ, կմախք դարձած,
զուստոված դէմքերով, պաղած աչքերով, լուռ,
կանգնած աշխատում են, առանց տեղից շարժ-
վելու, և ձեռք վրա այն տպագրութիւնն է
թողնում, թէ դրանք ենթարկված են կանգնած
մնալու պատճի որ և է յանցանքի համար: Դը-
րանց մէջ ծեր մարդ շատ հազիւ կը պատահի,
որովհետեւ մինչև ծերութեան հասակը չեն հաս-
նում և տպարանի ճնշող օդի մէջ հասակով չեն
էլ զարգանում:—բոլորը թուլամորթ, մանրահա-
սակ և հիւսնդոտ են: Ձեռք փողոցում կը հանդիպեն
դրանցից շատերը ոչ գիշերին, որոնք գնում են
մի կերպ ոտները քայտալով, օրօրվելով, դուք կը
կարծէք թէ հարբած մարդիկ են, բայց դրանք
լրագրի վրա աշխատողներն են, որոնք գնում են
տուն մի քանի ժամ հանգստանալու քաղցած
փորով, և ամբողջ յոգնած, նուազված են, որ
ուտենք էլ կարողութիւն չունեն, իսկ նրանց
մի քանի ընկերները գիշերներն էլ չեն ազատ-
վում տպարանից և այնտեղ միայն լուսադէմին
ընկնում են չոր տակտակի վրա և առանց հան-
վելու, մի երկու ժամ քնում: Նրանց կեանքի
այդ ծանրութիւնը աւելի անուանելի է դարձ-
նում նրանց նիւթական անապահովութիւնը:
Նրանց ստացած չնչին առձիւր չէ բաւականա-
նում կեանքի անհրաժեշտ պէտքերը հոգալու:

պատճեց այդ ինքնակամ դահիճներին, քո ոտա-
նաւորը սուլում էր նրանց գլուխներին:

Բայց Պուշկին իսկապէս չէր հասարակական-
քաղաքական գործ: Այդ երևաց, հէնց որ հան-
գումանդները փոխվեցին և հարկ եղաւ յանուն
որոշ իղէալների մասնակցելու ռուսական կեանքի
վերափոխութեանը: Սրբ նա վերադարձաւ աք-
սորից Մոսկվա, նա այնտեղի երիտասարդական
գրական ընկերութիւնները մէջ արդէն նոր
ուղղութիւններ գտաւ, որոնց հասկանալ չէր
կարողանում: Այդտեղ չօգտվում էին տիեզերա-
կան հարցեր մարդու գոյութեան նպատակի,
նրա քաղաքակրթութեան ապագայ զարգացման,
հասարակական կարգերի մասին: Արդէն կազմ-
վում էին այն փիլիսոփայական շրջանները, ո-
րոնցից դուրս եկան յետոյ Մամակովին ու Բե-
լինսկին: Պուշկինը չէր կարող հետեւել փիլիսո-
փայական մտածողութեան նուրբ ելեկէներին:

Մնկելով մի այնպիսի ընտանիքի մէջ, ուր
բոլոր հասակաւորները յափշտակված էին մի-
այն գեղեցիկ գրականութեամբ և հասարա-
կական հարցերը երբեք չէին արծարծվում, նա
սկզբից և եթ սիրեց գեղարուեստը, որպէս գե-
ղարուեստ, պատկերների և ոճերի գեղեցկու-
թիւնը, որպէս լոկ գեղեցկութիւն: Յետոյ ծար-
կօէ-Սելոյի լրջելում էլ ընկերների հետ նա
զբաղվում էր գլխաւորապէս մայրենի և օտար
գրականութեան կոթողների ուսումնասիրու-
թեամբ և թէև ծրագրի մէջ կային նաև հասա-
րակական գլխաւորութիւններ, այնու ամենայնիւ,
բացի ընդհանուր ազատասիրական ձգտումնե-
րից, նա ուրիշ ոչինչ դուրս չը բերեց այնտե-
ղից, որովհետեւ դաստիարակութիւնը անկարգ էր:
Սրբ նա կեանքը մտաւ, նրան չուղեցին իրանց
մէջ ընդունել այն շրջանները, որոնք այդ մի-
ջոցին կազմվել էին երկու մայրաքաղաքներում
էլ առաւել հասարակական և պետական կեան-

իակ հիւանդացած դէպքում մնում են բոլորովին
անհար, որովհետեւ այդ միջոցում նրանք տը-
պարանից ոչինչ չեն ստանում, իսկ մասնա-
դէպքում նախ ինքն մեռնողն է մուրալով
թաղվում, ապա նրա ընտանիքն է սկսում մու-
րացկանութեամբ ապրել:

Վաղուց պէտք է մամուլի ներկայացուցիչնե-
րի ուշադրութեան առարկայ լինէր դարձած
գրաւարների նիւթական ապահովութեան գործը,
քանի որ այնքան նրանց սրտին մօտ է, այնքան
լաւ գգում են նրանց թշուառ դրութիւնը: Բայց
այժմ պէտք է ուրախանալ, որ յարմար առիթը
ներկայացաւ. մամուլի ներկայացուցիչների մէջ
այդ բուն բարեգործական և մարդասէր միտքը
յղանալու, որով գրաւարները երախտապարտ
պէտք է մնան թէ դէպի մեծ բանաստեղծը և
թէ դէպի օգնութեան այդ գեղեցիկ գործին
ձեռնարկողները: Մնում է ցանկալ, որ այդ բա-
րի գործը իրականանայ:

Ս. Նազարեանց

Մ Ա Տ Ն Ն Ա Գ Ր Ո Ւ Թ Ի Դ

I

Պուշկին.—Ստ. Լիսեյնցեյն: Հրատար. Թիֆլիսի Հայոց
Հրատարակչական Ընկերութեան, Թիֆլիս, 1899, 140
էր. 8^ր, գինը 40 կոպէկ:

Պուշկինը, որի ծննդեան հարկւրամակը այ-
սօր չը տեսնված ողևորութեամբ տնում է լայ-
նածաւալ Ռուսաստանը, մարդաբէ էր, երբ իր
ողբերգական մահից մօտ մի տարի առաջ գրեց
մի ոտանավորի մէջ, որ իրան կը ճանաչեն Ռու-
սաստանում ապրող բոլոր ազգերը, «Ս արեւմ-
տեան հայրու թուրք, և՛ ֆիններ, և՛ այժմ վայրենի
տունգուսը, և՛ անապատների քարեկամ դավա-
նը: Մի կողմ թողնելով այն հանդամանքը, որ նա
մի մեծ բանաստեղծական տաղանդ էր, մենք
պէտք է աչքի առաջ ունենանք և այն, որ նա
երևան եկաւ իր ոտանավորով գրական լեզու
ստեղծելու, գրականութեան բուն ազգային գոյն
տալու: Համար Պուշկին կապված է ռուս գրա-
կանութեան հետ և ամեն մէկը, որ սկսում է
ուղիղել ռուս լեզուն, չէ կարող առանց Պուշ-
կինի ոտանավորների հետ ծանօթանալու մի
քայլ անել: Այս թէ ինչն էր, որ տարածեց և
գեղա շատ պիտի տարածեց բանաստեղծի անունը
Ռուսաստանի մէջ: Մեզ, ռուսահայերիս համար
էլ, Պուշկինը ընտանի բանաստեղծ է, քանի որ
մեզանից ամեն մէկը, որ եղել է դարձող, որ
ձեռք է առել ռուսաց լեզուի դասագիրքը, ճա-
շակել է Պուշկինի քնարի գեղեցկութիւնները:
Ստում ենք դպրոց և չենք դանապանում թէ
ինչ տեսակ դպրոց. հայոց նախկին եկեղեցա-
կան-միսկան դպրոցներն էլ, որոնց ծրագրի մի
մասն էլ պետական լեզուի տարածելն էր, ի-
րանց սանրերին սովորեցրել են թէ ինչ է Պուշ-
կինը և տարածել են այդ անունը մեր հեռա-
ւոր դիւղերի մէջ էլ:

Այս պատճառով Պուշկինի կենսագրութիւնը,

ըր փոփոխելու նպատակով: Իր աքսորանքի
ժամանակ էլ Պուշկինը աւելի յարմարութիւն
ունէր գրականութեամբ զբաղվելու, քան հասա-
րակական խնդիրներով, և միշտ այն էր պըն-
դում, որ իր կրթութիւնը թերի է, ու ձգտում
էր արտասահման անցնելու: Այսպիսի վիճակի
մէջ էր նա, երբ յանկարծ վախճանվեց Սլեք-
սանդը Ի-ը, և դեկաբրիստները, օգուտ քաղե-
լով դահաճաւանդութեան հարցի անորոշ լինե-
լուց, աշխատեցին զօրքերի օգնութեամբ լեզու
փոխութիւն բարձրացնել, պահանջելով սահմա-
նադրութիւն: Այդ փորձը անաջող անցաւ, դե-
կաբրիստներից հինգ հոգի զլխաւորեցին, միւսները
աքսորվեցին, նրանց մէջ կային և Պուշկինի
ընկերները: Նա սարսափեց. նրա միակ միտքը
հիմա իր գլուխը ազատելու մասին էր և որով
հետեւ դեկաբրիստների ցուցակների մէջ նրա
անունը չը կար, նա օգտվեց այդ հանգաման-
քից և կարողացաւ Միխայիլ Կայսրից ներս
ստանալ և ազատվել քաղաքից: Բայց մի և նոյն
ժամանակ և չը ծախեց իր ընտրել Ուղիղ է
բանաստեղծը, ասում էր նա, չը պէտք է ա-
ւելը առնել և մաքրի քաղաքների աղմուկից
փողոցները, նա ծնված չէ կեանքի յուզմունք-
ների, ոչ էլ անկալութեան կամ կուռ համար:
—բայց բանաստեղծութիւնը իրան չէ վաճա-
նում հոյրներին, և անկալ է, որպէս քրմա-
կան սրբազան պատմաբանը: Պուշկինը իր հա-
մար ստեղծեց գեղարուեստի առանձին տեսու-
թիւն, ուր գեղարուեստը միայն գեղարուեստի
համար է, առանց կեանքի վրա ազդելու յա-
ւակնութիւնն ունենալու: Սակայն Պուշկինի հո-
գին աւելի ընդարձակվում է, սէրը դէպի ա-
ռանձին մարդը աւելի խոր է դառնում և անձ-
նական վտերի գնով նա աւելի է սուլորում
կարեկցել մարդկային անբարոյութեանը: Թէ
ինչպէս փոխվեցին նրա զգացմունքները և բա-
րոյական հայեացքները ընդհանրապէս, լաւ ե-

րը, հարկւրամակի առիթով լոյս է հանել Հրա-
տարակական ընկերութիւնը, հաւատացած ենք,
որ իւրաքանչիւր հայի համար կը լինի մի լաւ
միջոց՝ աւելի մօտիկուց ճանաչելու իր հին ծա-
նօթին, որի երգերը դարձեցան նստարանից
մտնում են ականջները և այդտեղ էլ մնում:

Պ. Լիսեյնցեյն կարողացել է հետաքրքրական
կերպով պատմել Պուշկինի կեանքը, նրա գրա-
կան գործունէութիւնը և միանգամայն համակ-
րելի տեսակէտից է լուսաբանել իր գործը: Ըն-
թերցողը բազմակողմանի ծանօթութիւն կը ստա-
նայ ռուսաց մեծ բանաստեղծի մասին և կունե-
նայ ընթերցանութեան մի հաճելի նիւթ: Գրքի
արժանիքը աւելանում է և այն, որ պ. Լիսե-
յնցեյնը գրել է իրեն նախաբան մի համառօտ
տեսութիւն, որի մէջ ընդհանուր գծերով նկա-
րագրված է Ռուսաստանի քաղաքական, հասա-
րակական և գրական աշխարհի դրութիւնը Պուշ-
կինից առաջ, այսինքն ներկայ դարի սկզբում,
մի շրջան, որ շատ հետաքրքրական է:

II

Քնն. Ս. Ս. Պուշկինի, ծննդեան հարկւրամակի
իշխատիչը: Հրատար. Թիֆլիսի Հայոց Հրատարակչա-
կան Ընկերութեան, Թիֆլիս, 1899, 114 էր. 16^ր, գինը
50 կոպէկ:

Հրատարակչական ընկերութիւնը, տալով Պուշ-
կինի կենսագրութիւնը, հարկւրաւ է համարել
ուսի հայ ընթերցողներին նաև ճաշակ Պուշկինի
բանաստեղծութիւնները: Հրատարակված է մի
փոքրիկ ժողովածու, որ տպված է հաստ, շքեղ
թղթի վրա Բագուի «Արօր» տպարանում (տը-
պագրութիւնը շատ աղոյված չէ, բայց վատ էլ
չէ): Նրա մէջ մենք գտնում ենք 25 հատ լիբի-
քական բանաստեղծութիւններ, պ. Ս. Մատու-
րեանի թարգմանութեամբ, երեք հատ ոտանա-
ւոր Յ. Յովհաննիսեանի թարգմանութեամբ և
«Քարէ հիւր» անունով գրածափորձական տեսա-
բանները, որ թարգմանել է Կոստանդին Կրա-
սիլինսկին: Ընդհանրապէս, հայերեն լաւ զըր-
ված կամ հայացած թարգմանութիւններ են
այդ բոլոր կտորները: Պ. Մատուրեան մի քիչ
աղաւթ է վերաբերվել քննարկին, բայց դրա փո-
խարէն նա տուել է գեղեցիկ, զգացված գործ,
որ կարողացվում է անորձեղով և համարեա
թարգմանական գործի տպագրութիւնն չէ թող-
նում, մինչև որ քննարկ հետ չը համեմատե-
նաւ աղոյ է և պ. Յովհաննիսեանի թարգմանու-
թիւնը: Իսկ «Քարէ հիւր» թէ հայերեն լեզուի
և թէ քննարկին հարադատ մնալու կողմից մի
գեղեցիկ գործ է. չը հաշվելով մի քանի թեր-
պակեցութիւններ, կասեմք որ պ. Կրասիլնի-
կեանին շատ լաւ աղոյվել է թարգմանել Պուշ-
կինի այդ գործը, մի. Տարթ, պարզ լեզուով:
Ամբողջ ժողովածուն կարգաւորվում է անորձե-
ղով. և որովհետեւ մեր մէջ առհասարակ լաւ
թարգմանութիւնները շատ էլ սովորական երե-
ւոյթներ չեն, ուստի խորհուրդ ենք տալիս մեր
ընթերցողներին ձեռք բերել այդ գրքոյը, թէ

րևում է «Վոլկանան գերի» և չաւարոված
«Քարու» քերթվածների համեմատութիւնից,
երկուսն էլ վերցրած են Վոլկանի կեանքից:

Առաջինի մէջ հերոսը, մի ռուս սպայ, ընկել
է չէրքէշներին ձեռքը գերի. նրան զոհեցրել են
կրթված կեանքի պայմանները և բնական կեանք
որոնքով, նա թողել է հայրենի սահմանները
ու թուել հեռու աշխարհ՝ ազատութեան ուրախ
ուրուականի ետևից: «Սպասութիւն. նա միայն
քեզ էր գնում լուսնի տակ, յուզմունքով ա-
կանջ էր դնում քեզանով ներշնչված երգերին և
հաւատով, բողբալաւ աղբրանքով գրկում էր քո
հպարտ կուռքը: Պ. Ստոյնին այս առիթով
նկատում է.—«Ինչ հարկ կար ազատութեան այս-
պիսի իղէալով թաշել հեռու աշխարհ, ազատ
ժողովուրդը ստորագնեւ համար: Մի քանի
տարուց յետոյ, վերադառնալով իր կրկանեան
ճանապարհորդութիւնից (1829 թ.), Պուշկինն
արդէն ուրիշ մտքեր է քաղում «Քարու» մէջ:
Ձէչէն իշխանի որդի Գալուրը—Տաղուրը, որն իր
կրթութիւնն ստացել է տանից դուրս, քրիստո-
նէական բնաւորութեան գծեր է ցոյց տալիս:
Նա չէ սպանում հային ճանապարհին, չէ գցում
պարտն փախած ստրուկի վրիզ և քար չէ տա-
լիս նրան առլը, մինչև անգամ չէ սպանում իր
եղբոր սպանողին, խղճովով նրան, որովհետեւ
նա վերաւորված էր և անդէն Տաղուրից հրա-
մարվում է նրա ընտանիքը, ցնդը, բայց մերժ-
ված էլ՝ նա յայտնում է իր հայրենիքի մէջ իր-
բն քաղաքի, նորոգող: «Նա գործում է միայն
բարոյական միջոցներով, ոչ թէ՝ իր հայրենիքի
վերաբերմամբ ընթանալ թմբուկներով և սուրնե-
րներով. նա մինչև անգամ մեռնում է կուռքով
ռուսների հետ, ինչպէս կարելի է դատել քեր-
թութեամբ մնացած ծրագրից: (Սպասութիւն):

Այն ամենը, ինչ որ կարող էր ապարդիւն վիշտ
պատճառել ուրիշին, նա չէր խախտում, և

իրեն յիշատակ Պուշկինեան տօնախմբութեան և
թէ առհասարակ իրեն մի լաւ գրքոյի:

Լ.

ԲԱԳՈՒԻ ՆԱԽԹԱՐԳԻՆԱՍԵՐՈՂՆԵՐԻ XIII
ԺՈՂՈՎԸ

Նախթարգիւնաբերողները ժողովը՝ տառն և մէկ
նիստ ունենալուց յետոյ, մայիսի 17-ին յայտա-
բարվեց փակված: Վերջին նիստերը մի առան-
ձին հետաքրքրութիւն չը ներկայացնելու պատ-
ճառով—աւելորդ ենք համարում իւրաքանչիւրի
բովանդակութեան վրա կանգ առնել, միայն
այսքանը պէտք է յիշատակել, որ այս տարվայ
XIII ժողովի ընթացքը կրկին անգամ ևս ա-
պագայուցեց, որ ժողովի կշիռ ունեցող որո-
շումները ոչ միայն հետեանք չեն բոլոր նախ-
արդիւնաբերողների ցանկութեան, այլ միանգա-
մայն կախված են մի քանի ֆիթմաների, նրանց
ներկայացուցիչների կամքից. ինչպէս կամեւում
են, այնպէս և անում են, ինչ կողմ որ շահա-
ւէտ են գտնում, դէպի այն կողմն էլ ուղղում են
դեկը:

Այս տարվայ ժողովի հէնց առաջին նիստից
զգալի դժգոհութիւն էր արտայայտվում ժողո-
վականների կողմից դէպի խորհուրդը, դէպի
նրա անդամները: Այդ դժգոհութիւնը գնալով
այնքան սաստկացաւ, որ բողոքել ձև ընդունեց:
Սկսելին բողոքել խորհրդի վարժուէրը դէմ
Խորհուրդը XII ժողովի որոշումները չէ իրա-
գործել, վարվել է ըստ իր հայեցողութեան և
այն և այլն: Հետեւապէս խորհրդի ընտրված ան-
դամները իրանց կոչման չեն համապատասխա-
նում, չեն արդարացնում ժողովի իրանց վրա
դրած յոյսերը. սա այն աստիճան ախներ և էր,
որ ուրիշ կերպ վարվել չէր կարելի, պէտք էր
յանդիմանելին—յանդիմանեցին: Սակայն հե-
տեանք: Ինչ հետեանք: Պարզ բան է, որ այդ
դժգոհութիւններից, յանդիմանութիւններից և
սուր բողոքներից յետոյ՝ ոչ իրանք, խորհրդի
անդամները պիտի համաձայնվէին վերնտրվել
—և նոյն իսկ բուհարկվել, և ոչ էլ ժողովական-
ները պիտի ընտրէին նրանց. սակայն... օ, ծա-
մանակ... Խորհրդի նախագահ՝ պ. Ղուկասեան,
որի դէմ էին զլխաւորապէս ուղղված յանդիմա-
նական սլաքները—վերնտրվում է միաձայն...
զաղտնի բուհարկութեամբ վերնտրվում են
խորհրդի նոյն անդամները՝ Ֆեյզը՝ Բաշլը
ներկայացուցիչը, Խալիլին՝ Սօթէի կառավարի-
չը, Աւանեսին՝ Մանթաշեանի գրասենյակի կա-
ռավարիչ, Թադևոսեան՝ ռուսաց նախարարի
ընկերութեան կառավարիչ և Մուսախան՝ անդ-
րական ընկերութիւնների ներկայացուցիչ: Բա-
ցի վերջինից, մնացածները վերնտրվում են,
ասել է թէ ամենամեծ ֆիթմաների ներկայա-
ցուցիչները...

Այդ կատարվում է շատ հասարակ պատճա-

նա ամեն բոլի պաշտպան էր կանգնում բոլոր
թոյլերին, վշտացածներին: Պուշկին ուրիշ վիշ-
տը սովորեց հասկանալ իր վշտի գնով: Նրա
տնտեսական կեանքը վերջին տարիներում լի էր
շարունակ դժբաղդութիւններով: Հասարակու-
թիւնն այն ևս առաւելաւ ողբորութեամբ չէր ըն-
դունում նրա գրուածքները, որոնք գեղարուես-
տի տեսակէտից շատ աւելի բարձր էին երիտա-
սարդական գրուածքներից: Պակկելով աշխար-
հիկ կեանքը սիրող գեղեցկուհու հետ, նա գիշեր
ցերեկ պիտի աշխատէր ծախսերի համար նոր
արդիւնքներ ձեռք բերելու նպատակով. ինքը
ծառայութիւն էր մտել և իր ուժերից արդէն
50 հազար ռուբլի առաւելուց վերցրել. շուրջը
հասարակութեան մէջ անդալար բաժանանքներ
էին չնչնում իր և իր կնոյ մասին, ամեն կողմից
ոչ-անկալ զրոյթիւն: և ոչ մի հնարաւորութիւն
զուր ցալու նրանից: Այս հէնց այդ ժամա-
նակ, ուղիղ է՝ որոշ հասարակական և քաղաքա-
կան իղէալներ չը քարոզելով, աւելի և աւելի
եղբորմածութեան էր հրաւիրում դէպի ընկա-
նեքը: Նա սկսում է ասել որ, «աշխարհիս
երեսին երջանկութիւն չը կայ, այլ կայ հանգիստ
և ազատութիւն» (վերջին ոտանավոր): Իսկ ա-
հա թէ ինչպէս էր հասկանում նա ազատութիւ-
նը այդ ժամանակ. «Ոչ ոքին հաշիւ չը տալ, մի-
այն իրան ծառայել և հանդիսանալ, իշխանու-
թեան և քաղաքացիութեան չը ծուլ ոչ իրեղը
ոչ մտքերը, ոչ էլ վրիզ, իր կամքով չը չըլլայ
տեղ այնտեղ, դարձանալով բնութեան աստուա-
ծային գեղեցկութեան վրա, և գեղարուեստները
ու ողբորութեան ստեղծագործութիւնների ա-
ռաւջ անխօս թաղվել հիացմունքների և չըր-
ճուանքների մէջ—անա երջանկութիւն, անա ի-
րաւունքներ: Այստեղ էլ անհաստակաւորութեան
պաշտպանութիւն է: Պուշկին վերջացրեց նրանով
ինչով որ սկսեց—անհաստակաւորութեան քաղաքով:
Ստ. Լիսեյնցեյն

ընդուն մի այնպիսի ժամանակ, երբ ամեն տեղ (այս կողմերում) զարդոցները սկսվում են գրավազանների դաշտային գործերը միավելու պարտաճառով լսում ենք, որ դասատուներին պարտադրվում է ամսական ամբողջ ընթացքում, աշակերտներին թիւը հետզհետեւ աճում է:

Լսում ենք նաև, որ Ռաճախում կատարվել է մի գեղեցիկ գործ, այն է վերցրած է ք եւ է կողմում վատ սովորություններ, այսինքն նշանակալից աշատանած ժամանակ սպառողներին կերպիցը շատ ցանկալի է որ միւս գիւղերն էլ հետևելին Ռաճախի օրինակին. բայց ո՞վ պէտք է կատարի այդ, եթէ ոչ առաջնորդական գործակալը, որը ոչ թէ միայն այդ ստակ է ոչ մի բաթի գործը, չէ կատարում, այլ և ժողովրդից յայտարարում է...

Այս օրերս Ուրմիրում սպասում են Խօյը, Սալմասում և Ուրմիրի առաջնորդական փոխանորդ Սաչիկ վարդապետ Դաղեանին, որը, ինչպէս ասում են, այժմ Բարադուղուզումն է (15—20 վերստ հեռու):

Ուրմիրում այժմ աչքը է ընկնում մի չը տեսնված բան, այն է ուշադրություն են դարձնում օղը մաքրելու վրա: Քնարվանս արաշուսում, որ գրառանակներում գտնվում են ըստ ըստ հայ վաճառականները, արգելված է կեղտոտություններ թափել. մինչև անգամ ծառեր են տնկել, որպէս զի համ հով լինի, համ էլ օղը աւելի մաքուր լինի:

Ա.

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

— «Одесскія Новості» լրագրի թղթակիցը գրում է Հապապայեց. «Բացի խաղաղութեան կողմնակիցներից Հապապ եկան նոյնպէս զանազան երկիրների բաղադրական ազդեցություններ, թէև կոնֆեդերացիան գրականապէս մերժում է այն ամենը, ինչ վերաբերում է զանազան պետութիւնների ներքին գործերին: Այդ պետությունների մի քանիսը պատրաստվում են նոյն իսկ միտինգներ կազմել: Ուշադրութիւն դրանում են «Народныя Права» լրագրի թղթակիցը, մականունական կոմիտեի ներկայացուցիչն էլ. Սպիրկով և հայոց պատուաւանոր պ. Մինաս Չերապ: Վերջինս ընթել է իր հետ հայ համայնքների կողմից հանրագրքի մի ամբողջ կայտ հայերին թիրաքց կամայականութիւնից ազատելու մասին: Դժբախտաբար, կոնֆերենցիան իրաւունք չունի մինչև իսկ ծանօթանալ նրանց թուլման դակութեան հետ և դրանով դոնէ բարոյականութիւններին պատճառել բազմաշարքայ հայ ժողովրդին: Այնու ամենայնիւ, ասաց ինձ պ. Մինաս Չերապ, իմ այստեղ գալը անօգուտ չէ: Պատուականները իրանց ընդունում են, որ ներկայ կոնֆերենցիան չէ կարող հասարակական կարգից շուտ մնալ, իսկ հասարակական կարծիքը Ներօպայում մեր կողմը կը լինի. նա գիտէ, որ Թիւրքիան մասնակցում է կոնֆերենցիային. թող այժմ իմանայ, որ Հայաստանը մի աւելորդ անգամ բողբոմ է Թիւրքաց տիրապետութեան զաղաշնութիւնների դէմ: Պետութեան ներքին գործերի մէջ չը իրաւունք ունենան, ինչպէս յայտնի է, չէ վերաբերմունք Թիւրքիային, որ գտնվում է Ներօպայի ինամական կարգի մեջ. ահա թէ ինչու մենք ոչ մի դէպք չենք թողնում, որ պահանջները միջամտութիւն մեր օգուտին: Թիւրքիան, ճիշդ որ, հեռու է ներքին խաղաղութիւնից, ուր մնայ որ նա նոյ տանէ արտաքին խաղաղութեան մասին Ներօպայի համար:»

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Պուշկինը, չը նայելով, որ մեռել էր 1837 թին, հաշւում էր կասկածաւոր և անբարեկյց անձանց ցուցակում մինչև 80-ական թվականներ: Նրա անունը հանվեց ցուցակից ժողովրդականների չէ՞ք Մեղենցովի օրով: Մեղենցով, երբ ստանձնեց իր պաշտոնը, պահանջեց հսկողութեան տակ եղած ըստ մարդկանց ցուցակի, որի մէջ և գտաւ տիտուլեարին սովետիկ Ալեքսանդր Սէրգեևիչը Պուշկինի անունը: Մեղենցով հայց ու փորձ թէ դա ինչ անձնաւորութիւն է: Գուրսեկաւ, որ կասկածելի անձը ոտամառորենը դրողին է: Բանն այն է, որ ժողովրդիները իրաւաւորներ տեղեկութիւն չէր ստացել Պուշկինի կամեր-ինկերը դառնալու մասին և շարունակում էր նրան տիտուլեարին սովետիկ հաշւել: Աւստի երբ 1837 թին մեռաւ կամեր-ինկերը Պուշկին, ժողովրդիները իրաւաւորներ չը հաշւեց նրան ցուցակից, որի մէջ նա յայտնի էր տիտուլեարին սովետիկին աստիճանով: Մեղենցով, պարզելով այդ խոշոր թիրիմացու-վները, նրանայեց իսկոյն ջնջել բաժանորդի անունը:

* *

Մեղ հաղորդում են հետևեալը. «Այս օրերս Թիֆլիս եկաւ աշուղ Փասանդին և հանդերձ առաջնորդից այստեղից բարդ աշուղներին, իր կողմից նշանակելով մրցանակ 50 ռուբլի, որ պիտի ստանայ հանդերձ լուծողը: Մեր աշուղները սկսեցին այս ու այն կողմ թաղանթել, և չունեցան այնքան քաջութիւն, որ դուր գային ասպարէզ, վիճէին նրա հետ. բացառութեան կողմից աշուղ Պայմանին, որ լուծեց առաջարկած հանդերձը. իսկ մեր հռչակված աշուղներըց ա-

Типографія Грузинск. Издат. Т.—ва Орбеліановская ул., № 27.